

LØYPE B

BEKKETJØNN- MYRA

KULTURSTIER I SLAGEN

TOPOGRAFI OG GEOLOGI

Berggrunnen består i hovedsak av vulkanske eruptive bergarter. Vanlig i våre områder er rombeporfyr som ble dannet ved utbrudd fra vulkaner for ca 250 millioner år siden. Da nedsmeltingen av ismassene fant sted mot slutten av siste istid, brøt isen ned sedimentære og eruptive avsetninger og avsatte det som sand og leire sammen med steinmaterialet som allerede fantes i isbreen. Skuringsstriper og slipte svaberg ligger igjen etter isens frammarsj og tilbaketog.

Isen begynte å smelte for ca. 12000 år siden, men vokste i perioder og skubbet da løsmasser fram for seg. Det ble liggende igjen rygger med sand, grus og stein og disse kalles morener. Da isen hadde sin største utbredelse sto vannet ca. 170 meter høyere enn i dag i dette området. Etter isen smeltet lettet trykket på landmassene, og landet begynte å stige. Slagen-Onsøy trinnet heter den eldste moreneavsetningen som i dag ligger på tørt land, og den ble lagt opp for ca 11300 år siden. Denne morenen kan følges fra Slagentangen til Karlsvika, men løsmassene i områdene fra Ilebrekke til Søndre Slagen kirke er strand-

materiale som er vasket ut av denne moreneavsetningen. Menneskene utnyttet Slagenlandskapet umiddelbart etter at landet steg opp av havet i yngre steinalder. Moreneryggen demmet opp og skapte myrområder mellom bergformasjoner og stengte for avrenning til havet. Men morenen ga også gode dyrkningsforhold for jordbruk, noe vi vet gjennom pollenanalyser fra Bekketjønnyra. Funn fra yngre steinalder og eldre bronsealder er gjort flere steder i Slagen. Det er imidlertid ikke funnene som skal stå i sentrum for denne turløypa, men spor fra forskjellige tider som ligger igjen i terrenget.

I

LASKEN, ÅSMUNDRØD OG BRUKEBAKKEN

Navnet Lasken betyr kileformet jordstykke, og den lille gården lå under nordre og mellom Basberg til 1763. Jacob Lerche eide Åsmundrød (gården ved rundkjøringen på Gauterød) i tiden 1759-1826. Han var dessuten saltforvalter på Vallø saltverk til han sluttet i 1819 etter 59 år i Saltverkets tjeneste. Lerche var en meget driftig mann. Under grøfting av Bekketjønnyra for å

skaffe torv til saltkokingen fant han alt i «Aaret 1760 et Bæcke-Sie eller Udløb, hvori Rudera af en Dam-Stok til Mølle fandtes i Moradset». Senere tok han opp igjen ideen om et møllebruk i tilknytning til myra. Møllebruket sto ferdig omkring 1805 og var i bruk i mer enn 60 år. Mølla lå på Ringshauggårdens grunn og stedet ble senere kalt Brukebakken (nå Bruksbakken i tilknytning til Rosenlundveien). Mølledammen lå på eien- dommen Jonsrønningen på Lasken.

2 BEKKETJØNNMYRA, 26 MOH. - ET BOTANISK ARKIV

Myra omtales i 1773 og inngår i en supplerende beskrivelse av Jarlsberg grevskap. Det er i følge beskrivelsen synlige spor etter møllestokk og kullbrenning i myras østre del under Basberg- gårdene. Jacob Lerche som førte beskrivelsen i penn, mente at myra engang må ha stått i forbindelse med fjorden. Det har han fullstendig rett i. I dag, vel 200 år etter Lerches undringer vet vi at Bekketjønnyra steg opp av havet for ca. 5000 år siden (2700-3000 f.Kr.). Det vil si i en periode arkeologene kaller yngre steinalder.

I ei myr eller i et vann avsettes det løv og vekstavfall hvert år, sammen med milliarder av pollenkorn. Lag på lag ligger avleiringene, og pollenkornene bevares i dette fuktige miljøet. Myra er å betrakte som et historisk botanisk arkiv. Botanikere har tatt ut prøver fra Bekketjønnyra og vegetasjonen i området har endret seg mye på 5000 år. I tiden før dette området kom opp av havet var furu, bjørk, or og hassel de dominerende treslagene inne på land, men med stort innslag av varmekjære løvtrær som eik, alm, og lind. I nærheten av Bekketjønnyra kan vi spore korndyrking og beiteindikerende planter fra steinalder til nåtid. Da området skiltes fra havet, har ulike gressarter et høydepunkt før torvmose (spagnum) og lyng overtar myrflatene.

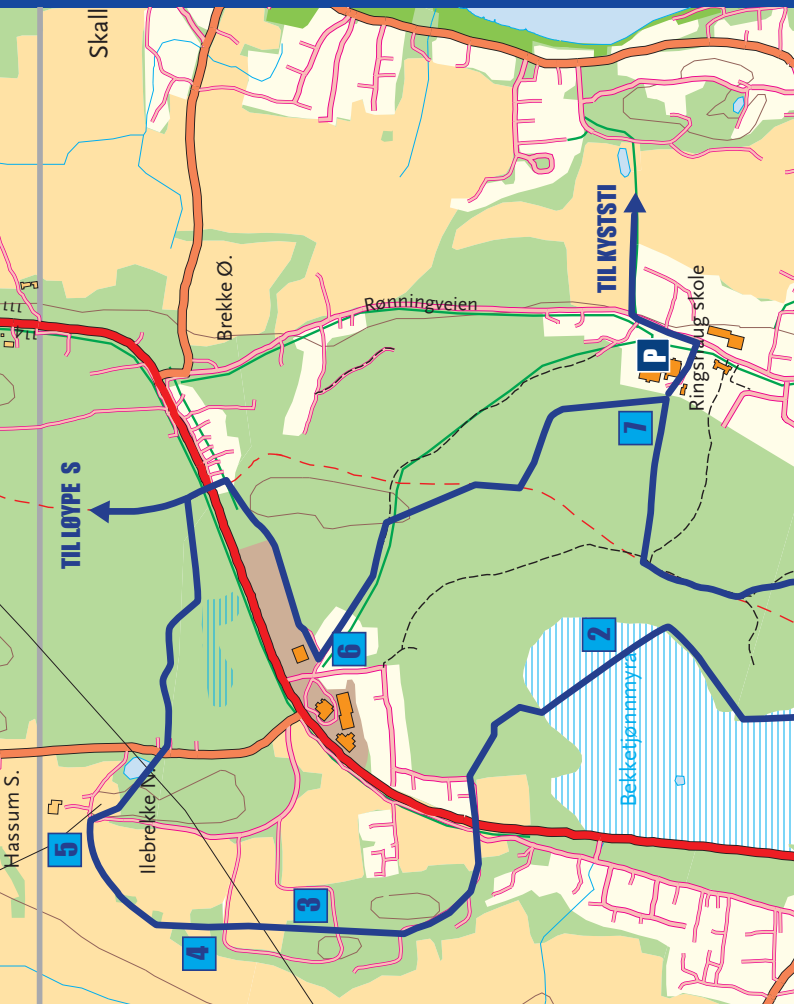
De første 3600 år er veksten i myra beregnet til 1,25 meter, mens de siste 1400 år har myra vokst hurtig, nærmere 3,5 meter. Grantrærne etablerer seg i området et par hundre år før vikingtid og dominerte sammen med furua fram til omkring år 1900, da overtok bjørka for grana. De varmekjære løvtrærne går sterkt tilbake i løpet av de siste 500 år, samtidig

som lindyrrking er påvist i myra. I forskernes pollendiagram er det variasjoner i artssammensetning som indikerer trehugst på myra for et par hundre år siden. Det skulle kunne sammenfalle med vedbruken på Vallø Saltverk i siste halvdel av 1700-tallet. Områdene rundt Tolvsrød og Ulvika kunne ikke levere nok ved til Saltverket, og Bekketjønnyra ble i 1767 drenert slik at myra stoppet å vokse. Allerede i 1781 ble det tatt ut torv til brensel, og i 1790 ble det stukket 1 million torver i myra, noe som tilsvarte 300 favner ved. De siste 30 årene har Bekketjønnyra blitt kraftig redusert i størrelse på grunn av veibygging og drenering.

3

RYDNINGSRØYSENE PÅ ILEBREKKE

Dyrkning av korn og slått av eng krever at marken ryddes for en god del mellomstor stein. Rydningsrøyser kan ligge tett, og av og til ble de lagt inntil store steinblokker, eller på åkerskjær hvor berget lå i dagen. Rydningsstein blir fortsatt lagt i røyser. Steinstørrelsen kan si noe om når det ble ryddet stein sist. Store kampestein blir fjernet med traktor, mens småstein lempes i henger og blir tippet. Det er ikke mulig å si noe eksakt om

Total lengde: ca 7. km

alderen på den enkelte rydningsrøys uten at det blir foretatt utgravninger. Rydningsrøyser forveksles av og til med gravrøyser, men har ofte annen beliggenhet og sammenheng i landskapet. På beitet øst for den gamle veien dere følger ligger det små rydningsrøyser.

● Du står her (se pt. 4)

4

«ILEBREKKELUEN»

I Slagen ligger det lunder (på folkemunnet kalt "luer" på grunn av vegetasjonen). I flere slike lunder ligger det hauger, røyser og steinsetninger. Gravene og "luen" ligger som regel godt synlig terrenget og har markert makt og tilstedeværelse. Ilebrekkeluen er et godt eksempel på det. Dette gravstedet ligger ved et knutepunkt i nettet av gamle veier. (se kart) Legg merke til fegata ned mot vest og gjerdestolpene hvor grindene sperret bygdeveien i krysset. Steinsetningen på høydedraget består av 7 stein som ligger i en liten sirkel, ca 3,5 meter i tverrmål. Arkeologisk sett er det en grav fra tidsrommet 500 f.Kr – 500 e.Kr. På grunn av form og bygningsmateriale knytter det seg flere forestillinger til slike anlegg. De omtales som

dommerringer eller tingsteder. Flyttelegenden for Slagen kirke har tilknytning til området ved Ilebrekkeluen og forteller at folk opprinnelig hadde tenkt å bygge den første kirken i Slagen på Ilebrekke. Der hadde de kjørt fram mengder av stein, slik at byggingen kunne starte. Men i løpet av natten ble byggesteinene flyttet ned i dalen til Bøhaugen. Der ble kirken bygd, men en del stein rakk de aldri å ta med seg før sola rant, og det er disse steinene som ligger igjen på Ilebrekke. Legenden har vært fortalt i Slagen helt fra den første kirke ble bygd på 1200-tallet og til våre dager. Folk kalte dem senere for ”Fristeinene” og det var også en skogsteig der som ble kalt ”Fristeinstykket”.

5

VEGETASJON, NAVN OG MYTER

I den første tiden etter at isen trakk seg tilbake og Slagenmorenen hevet seg over havnivået ble landskapet dekket av en åpen og lys bjerkeskog med lyselskende blomsterslag (heliofytter) i skogsbunnen. Etter hvert innvandret furu, svartor, gråor, hassel, rogn, osp og de mer varmekjære løvtrærne eik, ask, alm, lønn og lind. Både eik

og lind har nedfelt seg i navnsettingen i Slagen; på Eik, Lofts-Eik, Kongs-Eik, og Linnom som er sammensatt av lind og –um som kommer av –heim.

I Slagen forekom det både villapal (eple) og misteltein (snylteplante) helt inn i vår tid. Begge disse artene krever varme somre og milde vintre. Misteltein snylter som regel på lind, rogn og villapal, og den regnes for en klimatisk grenseplante. Nå forekommer den mest i Horten-området, men det forekom i Karlsvika og på Studsrød inntil for noen tiår siden. Misteltein har en sentral plass i Baldersmyten, og gårdnavnet Basberg kan bety Balders berg. Om myten og navnet har noen sammenheng kan vi ikke bevise, men tanken er spennende. I Oseberghaugen ble det funnet villapal.

6

SLADRESTEINEN, OGSÅ KALT KASTESTEINEN

Ved veiskillet der den gamle kirkeveien fra Basberg over Ilebrekke til Basbergrønningen og Ringshaug krysser den gamle ferdselsveien langs ræet fra Brekke over Bekketjønnyra til Hovet,

Lasken og mot Tolvsrød. Her ligger det rester av en stor stein som folk kalte for Sladrestein.

I gamle dager var det vanlig at faren folk, som skilte lag eller tilfeldigvis møtte kjente i veikrysset stoppet hestene der og utvekslet tanker om vær og vind og store og små lokale nyheter som verserte i bygda. Dette var en viktig del av nyhetsformidlingen i gamle dager. Selvfølgelig vanket det også småladder og historier, som var farget av personenes fantasi og fortellerglede.

Det er fortalt at folk følte mystikk omkring vann og sumpområder når de gikk langs de mørke skogsveiene over Bekketjønmyra. For å unngå skrømt og ulykke skulle de kaste en stein bort på Sladrestein, likeså kaste enda en stein på vei tilbake som takk for at alt gikk bra. Kast eller varp kalles slike steiner langs gamle veier. Vi vet ikke hvor gammel tradisjonen med kast er, men den kan trolig følges tilbake til middelalder. Sladrestein ble delvis sprengt bort en gang på 1960-tallet.

7 BASBERGRØNNINGEN

Dette området heter Basberggrønningen og har i uminnelige tider vært et viktig skogs- og beiteområde for Basberggårdene og ligger fortsatt inn under de samme brukene. Både navnet og beliggenheten forteller sitt om hvor viktig tilgangen til havet var for gårder i Slagen.

Rettigheter og ressurser som var knyttet til dyrehold, jordbruk og fiske var strengt regulert. Så sent som i 1850 presiseres det at Basberggården «have og nyde fri Adgang til og Benyttelse af Stranden med lige Delagtighed i den paa samme Kyst indflytende Søtang». Fiskegrunn og fiskerett nevnes også som rettigheter tilknyttet Basberggrønningen. Dessuten er nevnt teigplassen Kullmilestykket og en boplass som ble kalt Kullbrennertomta. Trekullproduksjon var viktig blant annet for smedens arbeid på gården.

RINGSHAUG

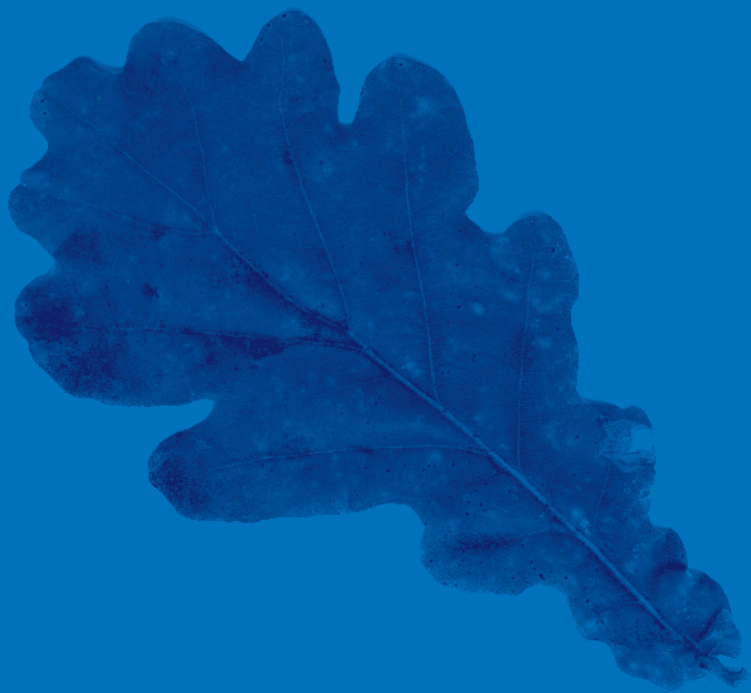
Ringshaug er for folk flest et sted for yrende badeliv om sommeren. At Ringshaugodden var gravplass er det færre som vet. På Ringshaugodden lå det helt inn på 1900-tallet 11 gravrøyser, flere av dem med store hellesatte gravkamre. Kjempeodden ble stedet kalt, og røysene ble omtalt som bronsealderrøyser, men de lavest liggende røysene lå kun snaue 6 moh. og viser at mange av dem må ha vært fra jernalderens yngre del. I dag ligger det to små gravrøyser tilbake på høydedraget.

Gårdene på Ringshaug ligger i forlengelsen av Basberggårdenes eiendommer, og kan være utskilt fra disse. To Ringshauggårder er registrert i Bisp Eysteins jordbok (Rødeboken) i 1396. Det er ikke bare tørre skattetall som er bevart, også en legende.

I en latinsk oversettelse av Sogubrots skjolungasaga har islendingen Arngrim Jonsson (1568-1648) nedtegnet sagnet om kong Hring, dvs. Sigurd Ring. På sine gamle dager fridde kong Ring til den fagre kongedatter Alfsola fra Vendsyssel. Han var på krigsferd i Vestfold og

deltok i et blot i Skiringssal da han fikk se Alvsol. Hennes brødre mente hun var for ung for en slik olding. Kong Ring utfordret dem til kamp, men siden det var fredhellig i Skiringssal, måtte kampen stå annet sted. Brødrene falt i kamp med kong Ring, men de hadde gitt Alvsol gift før slaget, og hun døde. Ring ble selv såret og han la Alvsols lik ved sin side i løftningen av sitt langskip. Skipet ble stukket i brann og seilene ble heist. Kong Ring gjennomboret seg med spydet, og på stranden ble det ble kastet haug over kongen, og stedet heter Ringshaug står det å lese.

Mens vi er i det spekulative hjørnet, kan vi fabulere rundt myten om Balders gravferd. Hans skip het Ringhorne og Balder og Nannas bålferd likner på Ring og Alvsols. Odin ga sin helt spesielle gullring Draupne med på Balders bål. I mytene er remediene ring og skip viktige. I Slagen kan vi henge mytene på navnene Ringshaug og Basberg. Om sagnet har tatt utgangspunkt i gravrøysene eller ei vil vi aldri kunne avgjøre, men det er spenende å la tankene kretse rundt mytene når vi er ute og går i kulturlandskapet.

Sem Grunneierlag
Tønsberg kommune
Tønsberg og Omegn Turistforening
Tønsberg Historielag
Fylkesmannen i Vestfold

TEKST: GANSUM FORTIDSPRODUKSJON

DESIGN: LILAND DESIGN

2007

www.tonsberg.kommune.no